

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy Jana Filipa, soudce Jaromíra Jirsy a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatelky: obchodní společnosti XX (anonymizováno), zastoupené JUDr. Michalem Franěm, advokátem se sídlem Truhlářská 3, Praha 1, proti usnesení Okresního soudu v Kladně ze dne 2. 8. 2019, č. j. 26 Nt 70/2019-13, proti zásahu Okresního soudu v Kladně spočívajícího v odmítání předat stížnost proti napadenému usnesení nadřízenému orgánu k rozhodnutí, proti zásahu Okresního soudu v Kladně spočívajícího v odepření rozhodnout o návrhu na zrušení ustanovení opatrovníka a proti zásahu Okresního státního zastupitelství v Kladně spočívajícího v odmítnutí respektovat obhájce, kterého si stěžovatelka zvolila, za účasti Okresního soudu v Kladně a Okresního státního zastupitelství v Kladně jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Okresního soudu v Kladně ze dne 2. 8. 2019, č. j. 26 Nt 70/2019-13, bylo porušeno stěžovatelčino ústavně zaručené základní právo na obhajobu garantované čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a její právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

II. Toto usnesení se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost zamítá.

Odůvodnění:

I. Vymezení předmětu řízení

1. Stěžovatelka napadá rozhodnutí Okresního soudu v Kladně (dále jen „okresní soud“) specifikované výše v návěti tohoto nálezu, a dále rovněž tam specifikované jiné zásahy okresního soudu a státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Kladně (dále jen „státní zástupkyně“), a to s tvrzením, že jimi tyto orgány veřejné moci porušily její ústavně zaručená základní práva dle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), dle čl. 36 odst. 1 Listiny, a rovněž její základní práva zaručená čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a dle čl. 6 odst. 3 písm. b) a c) Úmluvy. Stěžovatelka navrhuje Ústavnímu soudu, aby zrušil napadené usnesení okresního soudu a aby zakázal okresnímu soudu a státní zástupkyni v pokračování ostatních zásahů, přičemž v případě vyhovění jejího návrhu na zrušení napadeného usnesení okresního soudu stěžovatelka alternativně navrhuje odmítnutí zbytku její ústavní stížnosti, neboť její další návrhy se tím stanou nadbytečnými.

2. Ve smyslu § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), stěžovatelka rovněž požádala o přednostní projednání své ústavní stížnosti, neboť je jí upírán zvolený obhájce, namísto nějž jí je vnučován soudem ustanovený opatrovník.

II. Posouzení splnění procesních předpokladů řízení

3. Ústavní stížnost byla podána v zákonné lhůtě, osobou k tomu oprávněnou a zastoupenou advokátem na základě plné moci pro zastupování v tomto řízení před Ústavním soudem, proti pravomocným rozhodnutím orgánů veřejné moci po vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně práv stěžovatelky, které zákon poskytuje, a byly k ní připojeny kopie obou napadených usnesení. Splňuje tedy všechny procesní náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu, a Ústavní soud se jí tedy může zabývat z věcného hlediska.

4. Ve vztahu k napadenému usnesení okresního soudu nelze ústavní stížnost považovat ani za návrh nepřipustný dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, neboť proti usnesení o ustanovení opatrovníka právnické osobě dle § 34 odst. 5 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o TOPO“), není přípustná stížnost. Dle § 141 odst. 2 věta druhá zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s § 1 odst. 1 zákona o TOPO je stížnost přípustná pouze proti těm usnesením soudu, u nichž to zákon výslovně připouští a jestliže soud rozhoduje v prvním stupni. Ustanovení § 34 zákona o TOPO výslovně stížnost proti usnesení dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO o ustanovení opatrovníka právnické osobě nepřipouští. Ke stejným závěrům dospěla i komentářová literatura [srov. FENYK, J.; SMEJKAL, L.; BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, k § 34. Citováno dle: ASPI (právní informační systém), k odst. 4 a 5; či GRIVNA, T. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 743]. Ačkoliv jde o rozhodnutí v přípravném řízení, jeho dopad na práva právnické osoby jakožto obviněné v trestním řízení je tak markantní, že Ústavní soud již v minulosti ústavní stížnost proti tomuto rozhodnutí připustil a meritorně ji projednal (srov. k tomu nález sp. zn. I. ÚS 2436/18 ze dne 20. 11. 2018).

III. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

5. Proti stěžovatelce bylo usnesením Policie České republiky, Krajským ředitelstvím policie Středočeského kraje, Územním odborem Kladno, Oddělením obecné kriminality ze dne 17. 5. 2019, č.j. KRPS-39444-155/TČ-2017-010371-KL, zahájeno trestní stíhání pro důvodné podezření ze spáchání přečinu usmrcení z nedbalosti dle § 143 odst. 1, 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, který má spočívat, stručně řečeno, v tom, že stěžovatelka měla jednáním svého jediného jednatele porušit řadu pracovněprávních povinností a povinností vyplývajících z právních předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, v důsledku čehož jeden z jejích zaměstnanců

kolidoval s vysokozdvížným vozíkem do kovového rámu, který narazil do jiného kovového rámu, čímž vyvolal dominový efekt, v jehož důsledku poslední kovový rám v řadě zavalil a usmrtil jiného pracovníka.

6. Jediným jednatelem stěžovatelky je M. H., proti němuž bylo pro stejný skutek zahájeno trestní stíhání usnesením Policie České republiky, Krajským ředitelstvím policie Středočeského kraje, Územním odborem Kladno, Oddělením obecné kriminality ze dne 17. 5. 2019, č. j. KRPS-39444-144/TČ-2017-010371-KL. Stěžovatelka měla v době vydání napadeného usnesení okresního soudu dva společníky, z nichž jeden je jmenovaný jednatel s obchodním podílem 65 %, aktuálně má jediného společníka, jímž je jednatel stěžovatelky. Stěžovatelka má rovněž prokuristku, oprávněnou zastupovat společnost samostatně, jejíž prokura však byla do obchodního rejstříku zapsána až ke dni 21. 8. 2019, a tedy v době vydání napadeného usnesení okresního soudu stěžovatelka prokuristku neměla.

7. Stěžovatelce byl napadeným usnesením ustanoven opatrovník dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO, a to s odůvodněním, že stěžovatelka je stíhána spolu se svým jediným jednatelem. Napadené usnesení obsahuje rovněž pasáž: „Dle § 34 odst. 5 zák. č. 418/2011 Sb. nemá-li právnická osoba osobu způsobilou činit úkony v řízení, soudce ustanoví právnické osobě opatrovníka,“ z níž lze usoudit, že právě tuto alternativu hypotézy právní normy obsažené v § 34 odst. 5 zákona o TOPO měl okresní soud za naplněnou. Stěžovatelka byla v napadeném usnesení okresního soudu rovněž poučena o tom, že proti němu může do tří dnů ode dne jeho oznámení podat stížnost ke Krajskému soudu v Praze, a to prostřednictvím okresního soudu. Opravným usnesením okresního soudu ze dne 9. 9. 2019, č. j. 26 Nt 70/2019-24, bylo opraveno poučení napadeného usnesení tak, že proti němu není opravný prostředek přípustný. Stalo se tak poté, co Krajský soud v Praze upozornil svým přípisem okresní soud, že stížnost proti napadenému usnesení není přípustná. Před vydáním napadeného usnesení okresního soudu nebyla stěžovatelka vyzvána dle § 34 odst. 4 věta druhá zákona o TOPO k tomu, aby určila jinou osobu oprávněnou k provádění úkonů v dalším řízení.

8. Jednatel stěžovatelky zmocnil za jednatelku po zahájení trestního stíhání proti stěžovatelce JUDr. Michala Fraňa, advokáta, který zastupuje stěžovatelku i v tomto řízení o ústavní stížnosti, aby za ni činil v trestním řízení úkony. Následně JUDr. Fraňovi udělil za jednatelku i plnou moc coby obhájci stěžovatelky. Státní zástupkyně ani další orgány činné v trestním řízení však k JUDr. Fraňovi nepřistupují jakožto ke stěžovatelčině zmocněnci či obhájci, neboť mají za to, že byl zmocněn osobou, která je ve smyslu § 34 odst. 4 zákona o TOPO vyloučena z činění úkonů v trestním řízení za stěžovatelku. Tak byla např. zamítnuta tímto obhájcem podaná stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání specifikovaného výše sub 5., neboť dle názoru státního zástupkyně byla podána osobou neoprávněnou.

IV. Argumentace stěžovatelky a vyjádření dalších účastníků řízení

9. Stěžovatelka po rekapitulaci předchozího procesního vývoje namítá proti napadenému usnesení a jiným zásahům: 1) hmotněprávní povahu zmocnění; 2) nerespektování judikatury Ústavního soudu; 3) absenci výzvy stěžovatelce dle § 34 odst.

4 věta druhá zákona o TOPO; 4) nesprávné právní posouzení přípustnosti stížnosti; 5) nerozhodnutí o návrhu na zrušení ustanovení opatrovníka.

10. Ad 1) stěžovatelka namítá, že zmocnění je především hmotněprávní jednání, jímž vzniká hmotněprávní vztah mezi zmocnitelem a zmocněncem. Nemůže se tedy jednat o úkon v trestním řízení, jaký má na mysli § 34 odst. 4 zákona o TOPO. Absolutní vyloučení statutárního orgánu i z vyloučení zmocněnce či obhájce zavání dle stěžovatelky totalitním přístupem.

11. Ad 2) stěžovatelka tvrdí, že okresní soud se měl řídit právními závěry nálezů sp. zn. II. ÚS 131/18 a sp. zn. I. ÚS 2436/18. Dle stěžovatelky tyto právní závěry nemohou vést k paušální nemožnosti trestně stíhaného jednatele právnické osobě zvolit zmocněnce nebo obhájce. Takovýto zásah může být legitimní jen u větších právnických osob s rozvětvenou vlastnickou strukturou a zejména s vícečlenným statutárním orgánem. Tam, kde má právnická osoba jediného společníka, který je zároveň jediný jednatel, se tento přístup však nemůže uplatnit, neboť v těchto případech právnická osoba nepředstavuje fakticky nic jiného než majetek jediné osoby. V takových případech je zákaz volby zmocněnce jediným jednatelem neudržitelý.

12. Ad 3) stěžovatelka upozorňuje na to, že nebyla vyzvána k tomu, aby si určila osobu k provádění úkonů v trestním řízení, jak to vyžaduje § 34 odst. 4 věta druhá zákona o TOPO. Pokud okresní soud dospěl k názoru, že tento postup není obligatorní, jestliže v rozhodné době je jediný jednatel právnické osoby vyloučen dle § 34 odst. 4 věta první zákona o TOPO, takže on by osobu oprávněnou činit za právnickou osobu úkony v trestním řízení určit nemohl a nikoho jiného k tomu oprávněného právnická osoba nemá, je tento názor nesprávný, neboť není vyloučeno, aby právnická osoba reagovala na výzvu dle § 34 odst. 4 věta druhá zákona o TOPO tím, že učiní kroky potřebné k tomu, aby se okruh osob oprávněných za ni jednat dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO rozrostl o další osobu či osoby, které ve smyslu § 34 odst. 4 věta první zákona o TOPO vyloučeny nebudou. Shodně jako okresní soud postupuje v rozporu s § 34 odst. 4 věta druhá zákona o TOPO i státní zástupkyně, které zjevně situace, kterou vytvořil okresní soud, vyhovuje.

13. Ad 4) stěžovatelka nesouhlasí s tím, že proti napadenému usnesení okresního soudu není přípustná stížnost. Stěžovatelka podala prostřednictvím svého obhájce proti napadenému usnesení stížnost, na niž však reagoval okresní soud způsobem popsaným výše sub 7., nicméně dosud o ní nebylo nijak rozhodnuto. Tento způsob vyřízení stížnosti nelze považovat za dostatečný, neboť o přípustnosti či nepřípustnosti stížnosti může rozhodnout toliko nadřízený orgán, nikoliv ten orgán, proti jehož rozhodnutí stížnost směřuje.

14. Ad 5) stěžovatelka poukazuje na to, že do stížnosti proti napadenému usnesení okresního soudu vtělila i návrh na zrušení ustanovení opatrovníka, odůvodněný tím, že vedle jednatele je nově stěžovatelku oprávněna zastupovat i prokuristka, který dále urgovala i samostatným písemným podáním ze dne 11. 9. 2019. Ani o tomto návrhu však do dnešního dne okresní soud nerozhodl. Stěžovatelka zdůrazňuje, že výrazným nedostatkem zákona o TOPO je absence úpravy pro rušení ustanovení opatrovníka. Obvyklý postup je takový, že v případě, že právnická osoba nově získá osobu oprávněnou k provádění úkonů v trestním řízení dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO, která současně není

vyloučena z provádění těchto úkonů dle § 34 odst. 4 věta první zákona o TOPO, je ustanovený opatrovník zrušen bez odkazu na konkrétní zákonné ustanovení. V nynějším případě se tak však nestalo.

15. Stěžovatelka rovněž vyrozuměla Ústavní soud o tom, že postupem dle § 12d zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, učinila podnět k výkonu dohledu u Krajského státního zastupitelství v Praze. Ten doposud nebyl vyřízen. Jelikož dosavadní judikatura Ústavního soudu se vyjadřuje toliko k situacím, kdy osoba, která by jinak byla oprávněna za právnickou osobu jednat, je vyloučena z důvodu svého postavení svědka, nikoliv obviněného, podle stěžovatelky její ústavní stížnost významně přesahuje její osobní zájmy.

16. Ústavní soud si vyžádal před rozhodnutím o ústavní stížnosti příslušný spisový materiál a rovněž vyzval k vyjádření okresní soud a státní zástupkyni. Okresní soud sdělil, že se blíže k ústavní stížnosti vyjadřovat nebude. Státní zástupkyně Ústavní soud informovala, že ústavní stížnost nepovažuje za důvodnou a odkázala na vyjádření Krajského soudu v Praze ze dne 17. 10. 2019, které však Ústavnímu soudu nezaslala. Jelikož obě vyjádření neobsahují žádnou argumentaci, upustil Ústavní soud od toho, aby je zaslal stěžovatelce k případné replice.

V. Posouzení Ústavním soudem

17. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nacházejí mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu. Ústavní soud totiž nestojí nad ústavním pořádkem, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat svévole a bedlivě dbát mezí svých pravomocí svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V nynějším případě však Ústavní soud neshledal důvod pro takový postup.

18. Po seznámení se s obsahem napadených rozhodnutí a argumentací stěžovatelky i ostatních účastníků řízení dospěl Ústavní soud k názoru, že ústavní stížnost je důvodná. Ústavní soud stál před otázkou, zda v situaci, v níž trestně stíhaná právnická osoba má jediného jednatele, může tento jednatel zmocnit určitou osobu k zastupování právnické osoby v trestním řízení dle § 34 odst. 2 zákona o TOPO, a rovněž před otázkou, zda porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatelky na obhajobu v trestním řízení a na soudní ochranu může spočívat již v tom, že orgány činné v trestním řízení před ustanovením opatrovníka právnické osobě dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO rezignují na

výzvu, aby si právnická osoba určila osobu k provádění úkonů v dalším řízení dle § 34 odst. 4 věta druhá TOPO. K těmto otázkám se Ústavní soud dosud v nálezkové judikatuře nevyjádřil.

VI. Obecná východiska

19. Ve své dosavadní judikatuře Ústavní soud konstatoval, že i právnické osobě náleží v trestním řízení některá ústavně zaručená základní práva, mezi nimi i právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny (srov. zejména nálezk sp. zn. II. ÚS 131/18 ze dne 15. 8. 2018, body 11. až 14.).

20. § 34 odst. 1 zákona o TOPO stanoví, že za právnickou osobu činí v řízení úkony ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle občanského soudního řádu. Tato osoba musí prokázat své oprávnění k činění úkonů za právnickou osobu.

21. § 21 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“), za tyto osoby považuje:

- člena statutárního orgánu; tvoří-li statutární orgán více osob, jedná za právnickou osobu předseda statutárního orgánu, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen; je-li předsedou nebo pověřeným členem právnická osoba, jedná vždy fyzická osoba, která je k tomu touto právnickou osobou zmocněna nebo jinak oprávněna, nebo
- jejího zaměstnance či člena, který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo
- vedoucího jejího odštěpného závodu, jde-li o věci týkající se tohoto závodu, nebo
- jejího prokuristu, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.

22. § 34 odst. 4 zákona o TOPO stanoví, že činit úkony v řízení nemůže osoba, která je obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci. Pokud je v průběhu řízení zjištěna tato skutečnost, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce vyzve právnickou osobu, aby určila k provádění úkonů v dalším řízení jinou osobu; k určení takové osoby jí stanoví lhůtu zpravidla v délce 7 dnů.

23. § 35 zákona o TOPO uvádí, že není-li osoba uvedená v § 34 odst. 4 zákona o TOPO určena ve stanovené lhůtě, nebo právnická osoba nemá osobu způsobilou činit úkony v řízení, popřípadě právnické osobě nebo jejímu zmocněnci prokazatelně nelze doručovat písemnosti, předseda senátu a v přípravném řízení soudce ustanoví právnické osobě opatrovníka. Osobu lze ustanovit opatrovníkem jen s jejím souhlasem. Opatrovníkem nelze ustanovit osobu, o níž lze mít důvodně za to, že má takový zájem na výsledku řízení, který odůvodňuje obavu, že nebude řádně hájit zájmy právnické osoby. Usnesení o ustanovení opatrovníka se oznamuje tomu, kdo je ustanovován opatrovníkem, a nevylučuje-li to povaha věci, též právnické osobě.

24. Ústavní soud dosud již v minulosti vyložil § 34 odst. 4 zákona o TOPO tak, že osoba oprávněná činit úkony za obviněnou právnickou osobu (§ 34 odst. 1 zákona o TOPO) může této obviněné právnické osobě zvolit obhájce i v případě, že má sama v řízení procesní postavení svědka (nálezk sp. zn. II. ÚS 131/18 ze dne 15. 8. 2018), a to i tehdy, jde-li o členy kolektivního statutárního orgánu, kteří mají v dané trestní věci

postavení svědků, a zbývající členové tohoto orgánu jsou trestně stíháni (nález sp. zn. I. ÚS 2436/18 ze dne 20. 11. 2018).

25. Jakkoliv totiž jazykový výklad § 34 odst. 4 věty první zákona o TOPO naznačuje, že osoba v něm uvedená nesmí za právnickou osobu činit jakékoliv úkony, jde o omezení ústavně zaručeného základního práva na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny, které musí obstát v testu proporcionality (srov. nález sp. zn. II. ÚS 131/18 ze dne 15. 8. 2018, bod 18.). V případě odepření práva zvolit právnické osobě obhájce osobou obecně oprávněnou za ni jednat dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO, ale v konkrétním případě vyloučenou dle § 34 odst. 4 věty první zákona o TOPO pro její postavení svědka, dovedil Ústavní soud, že takové omezení práva právnické osoby na obhajobu neobstojí již v prvním kroku testu proporcionality, tedy ve sledování legitimního cíle, neboť zde žádný takový legitimní cíl není.

VII. Aplikace obecných východisek na nynější věc

26. Podstatu nynější věci lze shrnout tak, že stěžovatelka měla v době před vydáním napadeného usnesení okresního soudu jen jedinou osobu, která za ni byla oprávněna ve smyslu § 34 odst. 1 zákona o TOPO činit úkony v trestním řízení, a to svého jediného jednatele a tou dobou i majoritního společníka. Tato osoba byla v trestním řízení vedeném proti stěžovatelce v této rozhodné době v postavení obviněného, tedy spadala striktně vzato do okruhu osob vymezených v hypotéze právní normy obsažené v § 34 odst. 4 věty první zákona o TOPO. Stěžovatelka před vydáním napadeného usnesení okresního soudu nebyla vyzvána dle § 34 odst. 4 věty druhé zákona o TOPO, a přesto za ni jí její jediný jednatel zmocnil advokáta k činění úkonů stěžovatelky v trestním řízení.

27. Je nasnadě, že nynější situace se od obou shora uvedených pilotních nálezů Ústavního soudu liší zejména důvodem vyloučení jednatele stěžovatelky, neboť tento neměl postavení svědka, ale obviněného, a současně byl jedinou osobou oprávněnou dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO, což vedlo k tomu, že orgány činné v trestním řízení považovaly stěžovatelku dle § 34 odst. 5 věty první za právnickou osobu, která nemá osobu způsobilou činit úkony v řízení.

28. Ústavní soud ve shora odkazovaném případě neshledal ani legitimní cíl vyloučení jediné osoby způsobilé činit úkony za právnickou osobu v trestním řízení, má-li tato postavení svědka, neboť její zájmy se zájmy právnické osoby nekolidují (srov. nález sp. zn. II. ÚS 131/18 ze dne 15. 8. 2018, bod 20.). V případě obviněného jednatele však jeho zájmy se zájmy právnické osoby obviněné v téže věci kolidovat obecně jistě mohou. Legitimní cíl je tak dán, přičemž vyloučení jednatele, jehož čin je v nynějším případě stěžovatelce přičítán dle § 8 odst. 2 písm. a) zákona o TOPO ve spojení s § 8 odst. 1 písm. a) zákona o TOPO, je rovněž v obecné rovině způsobilé tohoto cíle dosáhnout. V každém případě, v němž jsou ve stejné věci paralelně stíhána osoba dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO a právnická osoba, hrozí imanentní riziko, že by taková osoba mohla upřednostnit výkon svého práva na obhajobu před řádným hájením zájmů právnické osoby a výkonu jejího práva na obhajobu. To však samo o sobě neznamená, že by každý takový zásah musel být vždy již z povahy věci současně i proporcionalní.

29. Na druhé straně totiž nelze opomenout, že výčet osob dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO, odkazující na § 21 občanského soudního řádu, není samoučelný, ale že zákonodárce zvolil právě tento model stanovení osob oprávněných činit za právnickou osobu úkony v trestním řízení proti ní racionálně z toho důvodu, že osoby uvedené v § 21 občanského soudního řádu mají bezprostřední osobní zkušenost s každodenním fungováním právnické osoby, jsou znalé jejího vnitřního prostředí, vnějších vztahů, strategií atd., a to včetně takových informací o právnické osobě, které nelze vyčíst z žádné veřejné či neveřejné evidence či které dokonce nejsou vůbec nikde písemně zaznamenány a které zná mnohdy jen několik málo lidí či právě jen daná konkrétní osoba uvedená v § 34 odst. 1 zákona o TOPO ve spojení s § 21 občanského soudního řádu. Pokud za právnickou osobu činí v trestním řízení vedeném proti ní úkony právě taková osoba, jsou právnické osobě faktické znalosti této osoby značně ku prospěchu a pravidelně právě tyto znalosti budou hrát velmi významnou roli při formování a provádění strategie obhajoby právnické osoby, v čemž mohou být dokonce nezastupitelné.

30. Existuje-li takových osob více a jen u některých z nich je dán důvod vyloučení spočívající v postavení obviněného ve stejném trestním řízení, je situace jednodušší, neboť lze požadovat, aby v takových případech za právnickou osobu činila úkony jiná osoba dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO, a neumožnit to právě osobě, která má ve stejném trestním řízení postavení obviněného. V takovém případě je v zájmu zachování práva právnické osoby na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny dostatečně vyvážena ochrana před rizikem, že osoba oprávněná za právnickou osobu činit v trestním řízení úkony dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO, ovšem vyloučená dle § 34 odst. 4 zákona o TOPO z důvodu svého postavení obviněného v trestním řízení, bude činit úkony ke škodě právnické osoby, se zájmem na tom, aby za právnickou osobu činila úkony osoba, která má potřebný kontakt s právnickou osobou, dostatečné znalosti o ní a která pochází z ní.

31. Jiná situace nastává, má-li právnická osoba jen jedinou osobu oprávněnou za právnickou osobu činit úkony, ale tato osoba je ve stejném řízení obviněným. Ani v takovém případě však nelze paušálně uzavřít, že nad výhodami z faktických znalostí takového obviněného pro obhajobu právnické osoby musí vždy převážít riziko, že obviněný bude jednat v rozporu s jejími zájmy. Je v zájmu zachování tohoto práva, aby za právnickou osobu obviněný nečinil všechny úkony v trestním řízení, neboť i když se bude na počátku jevit, že má zcela shodné zájmy jako právnická osoba, nikdy nelze vyloučit riziko kolize jeho zájmů se zájmy právnické osoby, a to třeba i v budoucnu. Právě tomu usiluje předejít § 34 odst. 4 věta první zákona o TOPO.

32. I v takových případech je však třeba z hlediska dostatečného zajištění práva právnické osoby na obhajobu umožnit takové formálně vyloučené osobě zvolit právnické osobě zmocněnce dle § 34 odst. 2 zákona o TOPO, které má předcházet ustanovení opatrovníka dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO. Předně je totiž nutno vzpomenout, že i vůči takovému obviněnému stále platí presumpce nevinoty dle čl. 40 odst. 2 Listiny, a tedy nelze bez dalšího jen pro jeho status obviněného předpokládat, že jsou zde důvodné obavy z kolize zájmů.

33. Považovat takového obviněného *a priori* za vyloučeného i z tohoto úkonu může tedy být proporcionálním zásahem do práva právnické osoby na obhajobu jen tam, kde je zřejmé, že již takový úkon činí obviněný se záměrem poškodit právnickou osobu v jejím

právu na obhajobu či své právo na obhajobu zvýhodnit na její úkor. Z logiky věci přitom plyne, že v této volbě je obviněný limitován tím, že nesmí jako zmocněnce dle § 34 odst. 2 zákona o TOPO zvolit osobu, která je uvedena ve výčtu § 34 odst. 4 zákona o TOPO. Pokud však zvolí jinou osobu, mohou orgány činné v trestním řízení tuto volbu považovat za neúčinnou jedině tehdy, je-li z konkrétních okolností zřejmé, že jde o zjevné zneužití práva (např. volba zmocněnce, který nemá k právnické osobě vůbec žádný vztah, doručuje se mu na adresu v zahraničí, kde je nedostupný atd.). Jen v takových případech je možné právnické osobě přesto, že jí byl zvolen zmocněnec, ustanovit opatrovníka dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO.

34. Dlužno upozornit, že v případě volby zmocněnce dle § 34 odst. 2 zákona o TOPO se předpokládá srovnatelný standard nároků na osobu zmocněnce, jaký je kladen i při ustanovení opatrovníka na soud, který dle § 34 odst. 5 věta třetí nesmí opatrovníkem ustanovit osobu, o níž lze mít důvodně za to, že má takový zájem na výsledku řízení, který odůvodňuje obavu, že nebude řádně hájit zájmy právnické osoby. Při tomto v podstatě stejném standardu tak nelze uzavřít, že by zájem na ochraně právnické osoby před účelově nastrčenými zmocněnci převažoval nad jejím zájmem na tom, aby za ní úkony v trestním řízení vykonávala osoba, kterou si vybere sama.

35. Je třeba totiž připomenout, že ustanovování tohoto opatrovníka je vždy krajním řešením [srov. FENYK, J.; SMEJKAL, L.; BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, k § 34. Odkazováno dle: ASPI (právní informační systém), k odst. 4 a 5; či GRIVNA, T. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 743], které je obecně třeba považovat za nežádoucí, existuje-li k němu alternativa. Opatrovník je totiž zpravidla pro právnickou osobu cizím subjektem, který nemá dostatečný přehled o vnitřních záležitostech společnosti, personáliích atd. a k níž osoby uvnitř právnické osoby jakožto k extraneovi nemusí mít potřebnou míru důvěry, aby mu poskytovaly veškeré informace, které jsou pro řádné uplatňování práva právnické osoby na obhajobu nutné. Spolupráce takového opatrovníka s osobami podřílenými se na činnosti právnické osoby je tak zpravidla značně problematická.

36. Toto řešení je tak subsidiární k jinému mechanismu výběru osoby oprávněné za právnickou osobu v trestním řízení jednat, neboť sama právnická osoba musí mít co nejširší příležitost uspořádat své záležitosti tak, aby za ni mohla v trestním řízení vystupovat osoba nejen kvalifikovaná, ale i informovaná o vnitřních poměrech právnické osoby, která se těší její důvěře. K ustanovení opatrovníka dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO tak může dojít jedině jako k poslední možnosti, před níž je třeba zpravidla upřednostnit i volbu zmocněnce osobou uvedenou v § 34 odst. 1 zákona o TOPO, která je ve stejné věci obviněným.

37. Ukáže-li se v dalším průběhu řízení, že volba zmocněnce právnické osoby dle § 34 odst. 2 zákona o TOPO obviněným, který by za ni jinak byl oprávněn činit úkony, byla zneužitím práva, jímž se obviněný snažil zvýhodnit zájmy své obhajoby na úkor zájmu na obhajobě právnické osoby, není vyloučeno, aby orgány činné v trestním řízení ustanovily právnické osobě opatrovníka dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO (resp. aby nejprve vyzvaly právnickou osobu dle § 34 odst. 4 zákona o TOPO, k tomu viz dále bod 44. a násl.).

38. V takovém případě totiž obviněný nebyl oprávněn k tomu, aby právnické osobě zmocněnce zvolil, neboť dle § 21 odst. 4 občanského soudního řádu byly jeho zájmy v rozporu se zájmy právnické osoby, a tedy obviněný vůbec nebyl oprávněn za právnickou osobu tento úkon učinit dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO, který odkazuje na celý § 21 odst. 1 občanského soudního řádu, nejen na jeho první odstavec [srov. FENYK, J.; SMEJKAL, L.; BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, k § 34. Odkazováno dle: ASPI (právní informační systém), k odst. 1; GRIVNA, T. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 737].

39. Za takové situace právnická osoba neměla již v době volby zmocněnce osobu, která by byla oprávněna za ni jednat dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO, a tedy právnickou osobu je nutno vyzvat dle § 34 odst. 4 zákona o TOPO. Pokud této výzvě nevyhoví, podmínky pro ustanovení opatrovníka dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO jsou splněny. V zájmu zachování práva právnické osoby na obhajobu však v takovém případě nelze na ty úkony zmocněnce, které provedl před ustanovením opatrovníka a které zjevně nebyly v neprospěch obhajoby právnické osoby, pohlížet jako na neúčinné.

40. V konkrétním kontextu nyní projednávaného případu Ústavní soud na základě těchto východisek považuje zásah do stěžovatelčina práva na obhajobu za neproporcionální. Je relevantní zmínit, že její jednatel byl již v rozhodné době před vydáním napadeného usnesení okresního soudu jediným členem jejího statutárního orgánu a současně i většinový společník s obchodním podílem ve výši 60 % a následně 65 %. Byť tedy není pravdou, že by Martin Hříbal byl v rozhodné době současně jediným jednatelem i jediným společníkem stěžovatelky, jak stěžovatelka tvrdí ve své ústavní stížnosti, přesto jeho dominantní podíl na stěžovatelce nelze přehlížet. Ještě důležitější však je, že orgány činné v trestním řízení zjevně považovaly jednatele za automaticky vyloučeného dle § 34 odst. 4 věta první zákona o TOPO ve vztahu k volbě zmocněnce stěžovatelky dle § 34 odst. 2 zákona o TOPO, aniž by zvažovaly, nakolik se jeho zájmy v dané konkrétní trestní věci rozcházejí se zájmy stěžovatelky. Jakákoliv úvaha v tomto směru v napadeném usnesení okresního soudu chybí.

41. Stěžovatelčin jednatel usiloval přitom právě jen o to, aby stěžovatelce zvolil zmocněnce, a tato se svou ústavní stížností nedomáhá toho, aby právě její jednatel byl osobou, která je oprávněna za ni činit v trestním řízení úkony. I to míru rizika jednání stěžovatelčina jednatele k její škodě snižuje.

42. Pokud se za těchto okolností orgány činné v trestním řízení vůbec nezabývaly tím, zda zde bylo konkrétní riziko, že by jednatel stěžovatelky této zvolil takového zmocněnce, který by nehájl její nejlepší zájmy či který by upřednostňoval v konfliktu jeho zájmy před jejími, a místo toho okresní soud napadeným usnesením ustanovil stěžovatelce opatrovníka dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO, dopustily se neproporcionálního zásahu do stěžovatelčina práva na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny. Jediného jednatele právnické osoby obviněného ve stejné věci jako právnická osoba, který je i fakticky dominantní osobou v jejím každodenním chodu, lze považovat za vyloučeného ze všech ostatních úkonů dle § 34 odst. 4 věta první zákona o TOPO, nicméně za vyloučeného z volby zmocněnce dle § 34 odst. 2 zákona o TOPO jen nelze

považovat bez konkrétního důvodu obávat se, že by tohoto svého postavení mohl zneužít ke škodě právnické osoby. Není-li zjištěn takový důvod k obavě, je zásadně třeba považovat volbu zmocněnce takovým jednatelem za úkon, z něhož v trestním řízení proti právnické osobě vyloučen není.

43. I kdyby však orgány činné v trestním řízení dospěly k závěru, že vzhledem ke konkrétním okolnostem případu stěžovatelčin jednatel nesměl ani stěžovatelce vybrat zmocněnce dle § 34 odst. 2 zákona o TOPO a že neexistoval ani žádný jiný způsob, jakým stěžovatelka mohla dosáhnout toho, aby za ni v trestním řízení vykonávala úkony nějaká jiná osoba bez ingerence státu, ani pak není postup dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO sám o sobě proporcionálním zásahem do práva stěžovatelky na obhajobu.

44. Ústavní soud se totiž rovněž se stěžovatelkou ztotožňuje co do její námitky 3), tedy v tom, že výzva dle § 34 odst. 4 věta druhá zákona o TOPO není nadbytečná ani za situace, kdy jediná osoba oprávněná za ni činit úkony ve smyslu § 34 odst. 1 zákona o TOPO je rovněž ve stejné věci trestně stíhána. V takovém případě nejde o situaci, na niž cílí druhá alternativa uvedená v § 34 odst. 5 věta první zákona o TOPO. Tato druhá alternativa totiž směřuje na situace, v nichž právnická osoba fyzicky nemá vůbec žádnou osobu dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO, nikoliv i na situace, v nichž sice takovou osobu má, ale tato je vyloučena z činění úkonů za právnickou osobu dle § 34 odst. 4 věta první zákona o TOPO (nebo jsou takto vyloučeny všechny tyto osoby). I v posledně zmíněných situacích totiž může právnická osoba učinit příslušné kroky k tomu, aby si zajistila takovou osobu, u níž důvod vyloučení dle § 34 odst. 4 věta první zákona o TOPO chybí.

45. Ústavní soud proto opakuje, že institut opatrovníka právnické osoby v trestním řízení dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO je subsidiární povahy a uzavírá, že šetření podstaty práva právnické osoby na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny odpovídá požadavek na to, aby výzva dle § 34 odst. 4 věta druhá zákona o TOPO byla obligatorní. Není-li v situacích předvídaných ustanovením § 34 odst. 4 zákona o TOPO právnické osobě doručena výzva dle věty druhé tohoto ustanovení, není splněna podmínka pro ustanovení opatrovníka dle § 34 odst. 5 zákona o TOPO. Pokud i přesto soud opatrovníka právnické osobě ustanoví, porušuje tím právo takové právnické osoby na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a na obhajobu v trestním řízení dle čl. 40 odst. 3 Listiny.

46. Ochrana práva právnické osoby na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny může v konkrétním případě odpovídat i povinnost státního zástupce lhůtu stanovenou ve výzvě prodloužit, není-li v ní právnická osoba schopna potřebné kroky učinit, ledaže by takové prodloužení vyžadovalo natolik dlouhou dobu, že by vzhledem ke konkrétním okolnostem neobstálo v testu proporcionality zásahu do práva právnické osoby na obhajobu v poměření se zájmem na urychleném vyřízení dané věci, nebo ledaže by šlo ze strany právnické osoby o zjevnou obstrukci.

47. Ústavní soud kromě porušení práva dle čl. 40 odst. 3 Listiny dovedl i porušení čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť jednak se stěžovatelka i porušení tohoto svého ústavně zaručeného základního práva domáhala a povinnost vyzvat právnickou osobu dle § 34 odst. 4 věta druhá zákona o TOPO sice porušila státní zástupkyně, nicméně nebyla tím splněna ani obligatorní podmínka pro to, aby okresní soud vůbec mohl vydat

napadené usnesení. Pokud tak přesto učinil, nedostal svému závazku poskytnout stěžovatelčiným právům soudní ochranu.

VIII. K dalším tvrzeným zásahům a námitkám stěžovatelky

48. Jelikož Ústavní soud shledal rozpor napadeného usnesení okresního soudu se stěžovatelčinými ústavně zaručenými základními právy dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 40 odst. 3 Listiny, nepovažoval za nutné ani vhodné se dále vyjadřovat k ostatním stěžovatelkou namítaným vadám trestního řízení vedeného proti ní, neboť tyto vady vyplývají právě z napadeného a nyní zrušeného usnesení okresního soudu a sama stěžovatelka mu navrhla, aby v tomto případě ústavní stížnost ve zbytku odmítl. Zrušením napadeného usnesení okresního soudu budou totiž odstraněny i na něj navazující další zásahy.

IX. Závěr

49. Vzhledem k nosným právním názorům Ústavního soudu vyjádřeným výše v bodech 33. a 45. tohoto nálezu bude nyní na orgánech činných v trestním řízení, aby znovu řešily otázku, zda má stěžovatelka osobu, která je oprávněna za ni dle § 34 odst. 1 zákona o TOPO v trestním řízení vedeném proti ní činit úkony, či jí alespoň zvolit zmocněnce dle § 34 odst. 2 zákona o TOPO, a pokud dospějí k závěru, že nikoliv, bude muset státní zástupkyně dle § 34 odst. 4 věta druhá zákona o TOPO právnickou osobu vyzvat k tomu, aby určila osobu, která za ni bude činit úkony v dalším řízení. Orgány činné v trestním řízení přitom musí vycházet z aktuálního stavu, který může úvahy o aplikaci postupu dle § 34 odst. 4 věta druhá zákona o TOPO udělat bezpředmětnými, a to zejména s ohledem na to, že stěžovatelka má nyní i prokuristku. To však již Ústavnímu soudu nepřísluší předvídat ani hodnotit.

50. Ústavní soud projednal ústavní stížnost bez přítomnosti účastníků mimo ústní jednání dle § 44 zákona o Ústavním soudu *a contrario*, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci a ani v něm nebylo třeba provádět dokazování. Jelikož Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným usnesením okresního soudu byla porušena stěžovatelčina ústavně zaručená základní práva, dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil, která ústavně zaručená práva stěžovatelky a jaká ustanovení ústavního zákona byla porušena, a dle § 83 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení okresního soudu zrušil.

51. Ve zbylém rozsahu Ústavní soud ústavní stížnost dle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl, neboť po zrušení napadeného usnesení okresního soudu se stávají stěžovatelčiny námitky proti postupu orgánů činných v trestním řízení, který na něj navazuje, bezpředmětnými. Oproti stěžovatelčině návrhu však Ústavní soud ve zbytku ústavní stížnost neodmítl, ale zamítl, neboť i navazující postup, proti němuž směřovala další stěžovatelčina argumentace, byl jen dalším důsledkem pochybení při vydání napadeného usnesení okresního soudu. Ani ve zbývajícím rozsahu tak nebylo možno

uzavřít, že by ústavní stížnost byla návrhem zjevně neopodstatněným ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

52. Jelikož ústavní stížnost byla podána v době, kdy trestní stíhání proti stěžovateli stále probíhalo a nacházelo se na samotném svém počátku, Ústavní soud z důvodu prevence dalších zásahů do stěžovatelských ústavně zaručených základních práv v důsledku napadeného usnesení okresního soudu vyhověl jejímu návrhu na projednání ústavní stížnosti dle § 39 zákona o Ústavním soudu jako naléhavé.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 21. ledna 2020

Jan Filip
předseda senátu

Právní věty:

I. Ústavní stížnost proti usnesení, jímž byl právnické osobě v trestním řízení ustanoven opatrovník dle § 34 odst. 5 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, je dle § 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, přípustná, neboť proti takovému usnesení není přípustná stížnost.

II. Institut opatrovníka právnické osoby v trestním řízení dle § 34 odst. 5 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, je subsidiární povahy a mělo by jej být využíváno jen jako krajního prostředku, neboť vždy představuje zásah do práva právnické osoby na obhajobu v trestním řízení dle čl. 40 odst. 3 Listiny, který musí být proporcionální vzhledem k účelu, který sleduje.

III. Je-li jediná osoba, která je oprávněna za právnickou osobu v trestním řízení jednat, vyloučena dle § 34 odst. 4 věta první uvedeného zákona proto, že je ve stejné trestní věci obviněna, toto vyloučení se nevztahuje i na volbu zmocněnce k vykonávání úkonů za právnickou osobu v trestním řízení dle § 34 odst. 1 uvedeného zákona, jestliže zde není konkrétní riziko, že tak činí proto, aby právnickou osobu poškodila či na její úkor zvýhodnila v trestním řízení sebe.

IV. Šetření podstaty práva právnické osoby na obhajobu dle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod odpovídá požadavek na to, aby výzva dle § 34 odst. 4 věta druhá zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, byla obligatorní. Není-li v situacích předvídaných ustanovením § 34 odst. 4 uvedeného zákona právnické osobě doručena výzva dle věty druhé tohoto ustanovení, není splněna podmínka pro ustanovení opatrovníka dle § 34 odst. 5 uvedeného zákona. Pokud i přesto soud opatrovníka právnické osobě ustanoví, porušuje tím právo této právnické osoby na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a na obhajobu v trestním řízení dle čl. 40 odst. 3 Listiny.